

SUMMARY

From references in Heimskringla, Morkinskinna and Fagrskinna we know that there existed a book on the kings of Norway, written in the twelfth century by an unknown author, Eiríkur Oddsson. In Heimskringla Snorri Sturluson cites from this book under the obscure name Hryggjarstykki. This book is now lost but the excerpts from it in the above-mentioned works make it possible to get some idea of its subject-matter and style. Many problems, however, concerning this book are unsolved and will for obvious reasons, in all probability, remain so.

In this paper an attempt is made to answer three questions. 1. Of what period of the history of Norway did Hryggjarstykki tell? - 2. Why was Hryggjarstykki written? - 3. How is one to explain the manifest relationship between Hryggjarstykki and the Gesta Danorum of Saxo Grammaticus?

Regarding the first question there are two main theories: I. 1130-39 and II. 1130-61. This paper tries to show that most likely Hryggjarstykki went only as far as 1139 and was in reality a Saga Sigurðar slembidjákns who fell in 1139.

As Hryggjarstykki is probably not only the first "saga" in Nordic literature, but also the first "saga" of contemporary events, there must have been specific reasons in the author's time why Eiríkur Oddsson wrote his book. Eiríkur Oddsson was, doubtless, an Icelander. Sigurður Slembir stayed one winter in Iceland and a few Icelanders are named among his followers in Norway. In Hryggjarstykki Sigurður is warmly praised. Hence scholars presume that Eiríkur wrote his book to commemorate Sigurður's deeds ("Ehrenrettung", Anne Holtsmark). This is perhaps not the whole truth. There are some indications that the book was written to provide a basis for the glorification of Sigurður as a saint. He was, according to himself and his friends, a son of Magnus Barefoot, king of Norway, and he died as a martyr.

Lastly the paper compares Icelandic sources with Saxo's Gesta Danorum and from particular items in the subject-matter, the order of events, the authors standpoint and even similarity in phrasing draws the conclusion that Saxo used Hryggjarstykki, directly or indirectly, as a source in his Danish history.

"Eiríkr reit bók þá, er kǫlluð er Hryggjarstykkí. Í þeirri bók er sagt frá Haraldí gilla ok tveimr sonum hans ok frá Magnúsi blinda ok frá Sigurði slembi, allt til dauða þeira. Eiríkr var vitr maðr ok var í þenna tíma lǫngum í Nóregi". Slik tar Snorri Sturluson til orde.¹⁾

Av alle de historieskrivere som Snorri stóttet seg til í Heimskringla (Hkr.), er det bare to han nevner og gir opplysninger om. Han gjør også rede for hva de har skrevet. Disse historieskriverne er Ari fróði og Eiríkur Oddsson. De er de store auctores som Snorri henviser til for å understreke påliteligheten av det han forteller. Men en forskjell mellom dem er at vi vet en del om Ari, men nesten ingen ting om Eiríkur. Snorris ord er selvsagt av stor verdi, så langt de rekker, men mangt blir stående ubesvart siden Hryggjarstykkí (Hrst.) er gått tapt som selvstendig verk.

Ved siden av Hkr. er Morkinskinna hovedkilde om Hrst. ettersom den har hentet stoff derfra og henviser til Eiríkur.²⁾ Dessuten er Fagurskinna (Fsk.) til en viss støtte. Her er det ikke anledning til å behandle tekstproblemet, men det synes mulig å danne seg et bra bilde av Hrst.s tekster på grunnlag av disse bøkene.

I det følgende vil tre spørsmål bli behandlet: 1. Hvilken epoke av norgeshistorien behandlet Hrst.? 2. Hvorfor ble Hrst. skrevet? 3. Hvordan blir forbindelsen mellom Hrst. og Saxos Gesta Danorum forklart?

I

Det har lenge vært delte meninger om hvilket tidsrom Hrst. behandlet. Det er to hovedteorier: I. 1130-39 (bl.a. P.A.Munch, G.Storm og G.Indrebø) og II. 1130-61 (bl.a. K.Maurer, Finnur Jónsson og Sigurður Nordal). Meningsforskjellen kan først og fremst skyldes det at førnevnte sitat fra Snorri er tvetydig.³⁾

-
- 1) Heimskringla III, 319-20; Bjarni Aðalbjarnarsons utg. Islensk fornrit XXVIII, Reykjavík 1951.
  - 2) Morkinskinna, 419; Finnur Jónssons utg., København 1928-32.
  - 3) Se henvisninger og omtale i Bjarni Aðalbjarnarsons bok: Om de norske kongers sagaer (Oslo 1937), 159-66. E.Kvålen mente at Eiríkurs bok kan ha omfattet tidsrommet 1130-77 (Den eldste norske kongesoga. Morkinskinna og Hryggjarstykkí. Oslo 1925); jfr. B.A.'s merknader.

Man kan virkelig forstå ordene "allt til dauða þeira" på to måter, - at de ene og alene hører sammen med Magnúss blindi og Sigurður slembir, som begge falt i slaget ved Holmengrá i 1139, eller at de står til hele perioden slik at Hrst. ikke har sluttet før i 1161 da Ingi Haraldsson, som levde lengst, falt. Men det er noe annet som etter mitt syn fjerner all tvil. Etter Snorris utsagn forteller Hrst. om "Haraldi gilla ok tveimr sonum hans". Ordet "tveimr", som er nøkkelordet her, står i Kringla, hovedhåndskriftet til Hkr. Og Msk. stadfester at det her er ment Ingi og Sigurður, jfr. "Nú er at segja frá sonum Haralds konungs, Inga ok Sigurði, sem sagt hefir vitr maðr ok skynsamr, Eiríkr Oddsson".⁴⁾ Tredje sønnen til Haraldur gilli, Eysteinn, kom fra Skottland til Norge i 1142, og det er svært lite som tyder på at han ikke skulle ha blitt omtalt i Hrst. hvis det hadde gått fram til 1161, for han ble konge sammen med brødrene sine og ble drept av Ingi i 1157 under borgerkrigene.

Den eneste naturlige måten å tolke Snorris ord på er at Hrst. har sluttet i 1139. Folk har villet gjøre Snorris ord ugyldige ved forskjellige argumenter. Enkelte er helt uholdbare, (som f.eks. det at Eiríkur neppe hadde villet koste på seg å skrive en historie som strakte seg over en periode på bare ni år.) Andre er verdt å tenke over. Det er særlig snakk om stilistisk argumentasjon. Forfatteren taler sjelden i første person i Hkr. og Msk., og i perioden 1130-61 er denne uttrykksmåten vanligere enn ellers i disse bøkene. Dessuten forekommer uttrykket at foerask ("ta seg til med") i brev fra Ingi til Sigurður i 1139, og også i beretninger om hendelser som skjedde i 1155 og 1159. Andre eksempler finnes ikke i ordbøkene. I tillegg kommer det at i Hkr. og Msk. er Einar Laxa-Pálssons fall i 1155 nevnt. Han var Eiríkur Oddsons heimelsmann. Og Ívar Hákonarson blir fulgt i slaget ved Elfur i 1159. Hans far var Eiríkurs heimelsmann.

I sin doktoravhandling hevdet B. Aðalbjarnarson at Hrst. skal ha gått fram til 1161⁵⁾, og han var av samme oppfatning i 1. bind av Hkr.-utgaven sin fra 1941 (s. xii), men forandret syn i 3. bind fra 1951, (s. Lxiv-Lxvii). Der mener han at det ligger "beint við að álykta" at Hrst. har endt med Magnús blindis og Sigurður slembirs død i 1139. Han prøver derfor å komme til et kompromis: ".verður helzt að gera ráð fyrir, að Hryggjarstykki hafi í fyrstu lokið með dauða Magnúss blindis og Sigurðar slembis og hafi Snorri haft ritið sérstakt einungis í þeirri gerð, en síðar hafi Eiríkur haldið sögunni áfram a.m.k. til dauða Inga Haraldssonar og hafi rit hans allt orðið heimild Msk.".⁶⁾

4) Msk., 419; Teksten er normalisert her og i det følgende.

5) Se förnevnnte arb., 159.

6) Hkr. III, Lxvi.

Denne gjetningen er tenkbar, men unektelig litt søkt. Det er verdt å legge merke til at selv om Hrst. hadde nådd til 1161 i en form, så kommer vi ikke utenom det at vi må regne med tapte sagaer om de norske kongene i perioden 1161-77, ja til og med før. Jfr. Snorris ord på slutten av Haraldssona saga om ei hending i 1157: "Svá hefir Sverrir konungr rita látit".⁷⁾ Men hvordan man enn vil klarlegge den indre sammenhengen, stilistisk og kildemessig, så kan de likevel ikke forandre den kjensgjerninga at den boka som Snorri kalte Hrst., bare har gått fram til 1139. Dette kan man bestyrke gjennom flere argumenter.

1. I Hkr. skimter man slutten av sagaen. Det er fortalt om gravlegginga etter slaget ved Holmengrå, og siden kommer man inn på Eysteins ankomst i 1142 i neste kapittel: "Sigurður ok Ingi höfðu ráðit Nóregi sex vetr. Þat vár kom Eysteinn vestan af Skotlandi".⁸⁾ Perioden 1139-42 i norgeshistorien hører man ikke noe om.

2. Eiríkurs heimelsmenn blir navngitt fem ganger i Hkr. og Msk.: Hákon magi, Einar Laxa-Pálsson, Guðríður Birgisdóttir, Hallur Þorgeirsson og Ketill prófastur. Alle disse henvisningene er å finne i beretningene om Sigurður slembir. Derimot er det ikke vist til heimelsmenn - verken i Hkr. eller i Msk. - i perioden 1139-61, eller et tidsrom på ca. 20 år i Norges historie, og faktisk hele tida fram til 1177.

Det har vært gjort forsøk på å forklare dette på den måten at Eiríkur først skal ha kommet til Norge etter Sigurður slembirs fall, og derfor ikki har behövd å støtte seg til heimelsmenn. Dette er ikke overbevisende. Det som Hkr. og Msk. forteller om fra åra 1139-61, skjer fra landsende til landsende fra Konghelle til Finnmark, så behovet for heimelsmenn var alltid til stede.

Det er ingen grunn til å tvile på at Eiríkur var i Norge før 1139. Det kommer fram både i Snorris ord ("Eiríkr...var í þenna tíma lönnum í Nóregi") og i teksten. Et sted i Hkr. står det: "Síðan fór Sigurður til Danmerkr, ok var þat hans sögn ok hans manna, at þar hefði hann flutt skírslur til faðernis sér".⁹⁾

3. Snorris henvisning til Hrst. og Eiríkur Oddsson, som opplagt ikke er tatt fra Msk., finnes i hans beretning om torturen av Sigurður slembir.¹⁰⁾ Msk.'s henvisning til Eiríkur og hans bok står også i Sigurðurs saga, selv om det er i en annen sammenheng. (Msk., 419).

7) Hkr. III, 346.

8) Hkr. III, 321.

9) Hkr. III, 298; jfr. "ok var sú hans sögn ok at vitnisburð vîna hans....", Msk., 412.

10) Hkr. III, 318-19.

4. Det er ikke sannsynlig at navnet Hrst. er kommet fra Eiríkur selv. Sannsynligvis har det oppstått senere. Jfr. Snorris ord som kan peke i den retning: "Eiríkr reit bók þá, er kǫlluð er Hryggjarstykki". Navnet er ei gåte. A.Holtmark har forsøkt å forklare ordet. 11) "-stykki" forbinder hun med lat. petea, pecia, og ordet er brukt i middelalderen i samband med bøker, jfr. "pecia pergameni". "Hryggjar-" setter hun i forbindelse med en betydning i Fritznors ordbok (nr. 4): "Foldkanten af et efter Længden brækket og sammenlagt Stykke Tøi". Eiríkurs stykke kan i flg. dette ha "rommes på 4 store sider eller 8 spalter", og dette har gitt boka navn. Av dette dro hun den slutningen at Hrst. ikke har inneholdt annet enn sagaen om Sigurður slembir.

Uansett om denne teorien er rett eller ikke, så er den den eneste av mange forklaringer på navnet Hrst., bygget på vitenskapelige premisser.

Etter alle disse iakttagelser ser det ut til å være sterke argumenter for at Hrst. har vært Sigurður slembirs saga. Da Sigurður trer fram i Msk., har kapitlet overskrifta "Saga Sigurðar slembidjåkns", og dette kunne være det opprinnelige navnet på sagaen, jfr. innledningsordene: "Sá maðr er nefndr, er Sigurðr hét". 12) I flg. disse er kapitlene i Hkr. III, 297-320 og i Msk. 405-438 og i Fsk. 341-351 hentet fra Hrst.

Saga Sigurðar slembidjåkns har fortalt om Sigurðurs liv, - oppvekst, opplæring, pilgrimsreise, handelsferder, vinteropphold på Island, opphold i Skottland og på Orkenøyene, drapet på Haraldur gilli, herjing i Norge og opphold i Finnmark og Danmark - helt til han endte sine dager i slaget ved Holmengrå. Inn i dette hendelsesforløpet er det flettet fortellinger om Magnús blindi og Haraldur gilli og sønnene hans.

Den konklusjonen at det har eksistert en Saga Sigurðar slembidjåkns får mange følger. Her kan to moment nevnes. Folk har hevdet at Hrst. begynte i 1130, og sikter der til Sigurður Jorsalafaris død. Dette er usikkert. Sannsynligvis begynte sagaen med beretning om Sigurðurs slekt og oppvekst og heltegjerningene hans, inntil han oppsøkte Haraldur gilli i 1136 og bad ham anerkjenne slektskapet. Saga Sigurðar slembidjåkns behøver derfor ikke å ha strakt seg over en lengre periode i norges-historien enn tre år, 1136-39.

11) Se Hryggjarstykki. (Norsk) Hist.Tidsskrift nr. 1, 1966, 60-64.

12) Msk., 405; jfr. og "Sigurðr er maðr nefndr" (Hkr. III, 297); jfr. og Fsk.: "Sigurðr, er kallaðr var slembidjåkn, kom..."; Finnur Jónssons utg. (København 1902-03), 341.

Det er usikkert når Eiríkur skrev sin historie, men utfra det som er sagt ovenfor, kan man trekke den slutningen at den er skrevet ikke lenge etter midten av 12. århundre. Her vil vi imidlertid ikke komme nærmere inn på dette.

II

Vitenskapsmennene er enige om at Hrst. må ha vært første sagaen i norrøn litteratur, og dessuten første samtidssaga. Slike epokegjørende verk blir ikke til uten at det er spesielle forutsetninger for det i forfatterens samtid. I Hrst. hersker oppriktig beundring for Sigurður slembir. Der står bl.a. denne skildringa: "Þat er allra manna mál, vina hans ok óvina, at engi maör í Nóregi hafi verit betr at sér görð um alla hluti en Sigurðr í þeira manna minnum, er þá váru uppi" (Hkr. III, 320; sbr. Msk., 437). Dette er gjentatt i sagaen. (Hkr. III, 297; Msk., 406).

Som sagt holdt Sigurður slembir til på Island en vinter, og noen islendinger i flokken hans i Norge er nevnt, deriblant menn som tilhørte hövdingættene i landet.

Det falt Sigurður Nordal inn at islendingenes nærvær og deres interesse for Sigurður slembir kan ha ført til at Eiríkur skrev boka si. "Men at han (dvs. Eiríkur), da han var kommet til Norge og fulgte begivenhedernes videre utvikling, fortsatte sin fortælling ud over 1139, var kun naturligt". 13)

Her er idéen til boka hentet fra Sigurður slembirs saga, trass i at Sigurður Nordal mente Hrst. skal ha gått fram til 1161. A.Holtmark formulerer det slik: "Hryggjarstykki vil forherlige ham (dvs. Sigurður)", og hun kaller Eiríkurs bok "Ehrenrettung" 14) Men er allmenn interesse for Sigurður nok som forklaring på tilblivelsen av Eiríkurs bok? A.Holtmark peker riktignok på at "I Eiríks bok opptrer han som en martyr, synger salmer under torturen". Man kan fristes til å tro at Eiríkur med boka si går inn for å gjöre Sigurður slembir til helgen. Vi skal se på tre argument til inntekt for en slik teori.

1. Tidsånden. I 12. århundre gikk det som kjent en stor vekkelse over Europa i korstogenes kjölvann. Av mennene sine ble konger holdt for å være helgener, selv om de hadde vært slåsskjemper, og det eneste prisverdige ved dem kunde være det at de oppnådde en sørgelig död. Siden avgjorde politisk makt om de ble kanonisert. I Danmark finnes det gode eksempler på dette:

13) Litteraturhistorie. Nordisk Kultur VIII:B, 196.

14) Förnevnte artikkel, 64.

Knútur lávarður, som ble drept i 1131, og kong Knútur Magnússon, som falt i Roskilde i 1157. I Norge ble det gjort forsök på å kalle til og med Haraldur gilli en hellig mann. Han ble drept i 1136. I Hkr. blir det sagt: "Ok snørisk undir þá broeðr (dvs. Haraldssonu) nálíga allr lýðr ok allra helzt fyrir þess sakar, at faðir þeira var kallaðr heilagr". 15) Og i Hkr. blir det fortalt om det som skjedde da Eysteinn Haraldsson gilli ble felt i 1157. Slik står det om dette i Hkr.: "... ok kalla menn hann heigan. Þar sem hann var höggvinn ok blóð hans kom á jörð, spratt upp brunnr, en annarr þar undir brekkunni, sem lík hans var nátt-sætt. Af hváru tveggja því vatni þykkjask margir menn bót hafa fengit. Þat er søgn Víkverja, at margar jarteinir yrði at leiði Eysteins konungs, áðr óvinir hans steypði á leiðit hundssóði". 16)

På grunnlag av dette kan man gjette seg til hvordan helligheten spilte en stor rolle i den politiske maktkampen, og hvor liten avstand det var mellom hellighet og vanhellighet.

2. Sigurður slembirs slektskapsforhold. Sigurður slembir regnet seg for å være sønn til kong Magnús berfoettr. Bjarni Aðalbjarnarson sier om dette: "Réttur Sigurðar slembidjákns til ríkis í Noregi er alls ekki viðurkenndur í Hkr. né öðrum sögum. Faðerni hans er látið liggja milli hluta". 17)

Dette er bygget på en misforståelse. I Msk. står det: "en hún (dvs. Þóra, móðir Sigurðar) sagði þat faðerni hans, at hann væri son Magnúss berfoetts, en vinir Magnúss konungs ok trúnaðarmenn leyndu þessu fyrir vankvæðis sökum, er Sigríðr, systir Þóru, var móðir Ólafs konungs Magnússonar". 18) At Sigurður slembir ikke ble offisielt godtatt som sønn til kong Magnús berfoettr, beror sannsynligvis på at kongen da, i flg. Eiríkur Oddsson, var kjent skyldig i blodskam. 19)

Og da Haraldur gilli ikke vedkjente seg slektskapet med Sigurður, hadde Eiríkur forklaring på rede hånd: "Ok er konungs (dvs. Haraldur gilli) ráðgjafar urðu þessa varir, þá ræddu menn þat, ef Sigurður væri til ríkis leiddr, at hann mundi þeim verða of stórr, svá sem Magnús hafði verit, en þeir váru þá mjök í kyrrsæti". 20) Dette var grunn nok, for nordmennene husket godt ufreden mellom Haraldur gilli og Magnús blindi.

15) Hkr. III, 303; jfr. Msk., 414.

16) Hkr. III, 345.

17) Hkr. III, LXIX.

18) Msk., 405; mangler i Hkr.

19) Se f.eks. Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder VII b., 370-79 (se incest).

20) Msk. 411; mangler i Hkr.

I Hkr. blir det sagt: "Han (dvs. Sigurður) var kallaðr sonr Aðalbriks prests" 21) - "ok fór (dvs. Sigurður) á fund Haralds konungs, bróður síns" 22) - "En er hann (dvs. Sigurður) spurði Ófarar Magnúss, frænda síns" 23) - "ok vann (dvs. Sigurður) þar þrjú skip af liði.....Óláfs, sonar Haralds kesju, systursonar síns. Móðir Óláfs var Ragnhildr, dóttir Magnúss konungs berfoetts" 24) - og i Msk.: "Fór Sigurðr slembir til Hólms ok tók þar með valdi úr klaustrinu Magnús, frænda sinn". 25) Til slutt skal det nevnast at i Ívar Ingimundarsons Sigurðarbálkur, som både Msk. og Hkr. henviser til, er det snakk om Sigurður som kong Magnúss' sönn. Og i kvædet Noregskonungatal (48. strofe) blir det sagt at fem konger skal ha vært Magnúss berfoettrs sönn. 26) Her má Sigurður slembir være medregnet, ellers ville det ha vært bare fire (Eysteinn, Ólafur, Sigurður Jorsalafari og Haraldur gilli). Alle kilder samsvarer på det punktet at hordalendinger og sogninger skal ha gitt Sigurður kongsnavn etter Haraldur gillis fall. 27) Dette kan man ikke tolke på annen måte enn at islandske kilder har holdt Sigurður for å være av kongelig byrd. Det samme gjelder for Hrst., trass i at det der på ingen måte blir lagt skjul på at Haraldssönnene og deres menn ikke aksepterte slektskapet med Sigurður. Men her er det bare snakk om at begge synspunkter kommer fram, og det er nettopp adelsmerket til norrøn sagaskrivning, jfr. f.eks. Sverrissaga og Hkr. 28)

---

21) Hkr. III, 297.

22) Hkr. III, 298; også i Fsk. Finnur Jónssons utg. (København 1902-3), 342, men mangler i Msk.

23) Hkr. III, 309.

24) Hkr. III, 309.

25) Msk., 415.

26) Se Finnur Jónsson: Den norsk-islandske Skjaldedigtning AI, 585. - Dette kvædet ble laget ca. 1190 til ære for Jón Loftsson, men han var dattersönn til Magnúss berfoettr i flg. kvædet, (hans mor het Þóra), og var derfor söstersönn til Sigurður slembir.

27) Msk., 414; Hkr. III, 302; Fsk., 346; jfr. også Sigurðarbálkur (13. strofe).

28) Ágrip er den eneste norske historiske kilde der det var fortalt om Sigurður slembir, men dessverre er det en lakune i håndskriftet. Se Ágrip af Nóregs konunga sögum, Finnur Jónssons utg., Altn.Saga-Bibliothek (Halle 1929), 54.

3. Tendens. Sigurður slembir var kongemorder. En natt overrasket og drepte han Haraldur gilli i armene på ei frille. Men han hadde forståelige grunner til det, for da han oppsøkte Haraldur gilli for å føre fram ærendet sitt, ble han grepet og ført bundet ut på havet for å druknes. Han ble i flg. Msk. anklaget for en gammel forbrytelse: "en þeir váru þá mjök í kyrrsæti ok réðu mjök lendir menn landráðum. Ok gáfu þeir þat ráð til at konungr léti taka Sigurð ok drepa hann ok finna honum þá sök, en hann hafði verit at vígi Þorkels fóstura vestr i eyjum" (Msk., 411).

Sigurður var drapsmann og viking, og der hadde han gode forbilder i Ólafur helgi og Knútur helgi. Hvis man kan tro Msk.s beretning om Sigurðurs vinteropphold på Island, så kommer det fram at ynkværdige, både folk og dyr, søkte tilflukt hos ham, og han hadde motvilje mot å svike noen. Der kan man snakke om et geistlig syn. Men hovedsaken er at Sigurðurs martyrdød i 1139 er grunnlag nok for at de som støttet ham, kunne kalle ham hellig. Skildringa av hvordan de pinte Sigurður er så grusom og detaljert at den er uten sidestykke i kongesagaene. "Ok þat segja menn, at hann syngi salltara meðan þeir pfnðu hann, ok tók þar ávallt til sem hann hvarf frá, þótt öngvit felli á hann á milli, ok bað þá fyr óvinum sínum". 29) Sigurðurs sinnsro og seier over døden minner unektelig om martyrdøden. 30)

Eiríkur la vekt på å sitere heimelsmennene sine, og dette har vært gjenstand både for en viss undring og for respekt fra vitenskapsmennes side. Denne arbeidsmetoden har man regnet med å kunne føre tilbake til Ari fróði. Man kan ikke benekte dette, men det er likevel den forskjellen at Ari viser til utsagn fra heimelsmennene sine om noe som skjedde langt tilbake i tida, mens Eiríkur forteller om samtidige hendinger.

At folk var hellige, ble ikke fastslått uten at det forelå rikelige vitnesbyrd fra hövdinger.

29) Msk., 436; jfr. Hkr. III, 320.

30) Her kan man vise til Tue Gad om pininga av hellige menn: "der er åbenbart ikke foretaget nogen distinktion mellem de to måder at overvinde lidelsen på: ved sjælsstyrke eller ved et ydre mirakel; begge dele er tegn på Guds nåde og martyrens overlegenhed" (Legenden i dansk middelalder (Kh. 1961), 22).

På grunnlag av disse undersøkelserne er det sannsynlig at Hrst. ikke bare er "Ehrenrettung" for Sigurður slembir, men også er skrevet for å underbygge hans hellighet. Emnet for Eiríkurs bok er norrønt og historisk med preg av vikingsagaer og heltesagaer. Og vita og passio ser ut til å være forbilder med hensyn til form. Slik kan man forklare hvordan den eldste sagaen i norrøn historie-skrivning er blitt til.

III

I 14. bok av Saxos Gesta Danorum er det fortalt om Sigurður slembir. 31) To ting vekker straks oppmerksomhet: For det første anakronismen, siden beretningen er lagt inn i en hovedhandling som skjedde 30 år etter Sigurður slembirs fall, for det andre likheten med islandske fortellinger om Sigurður.

Saxos framstilling inneholder disse punktene: 1) Hvordan Sigurður kom seg unna. 2) Drapet på Haraldur írski. 3) Hvordan Magnús blindi ble tatt ut av klosteret. 4) Sigurðurs og Magnús blindis slag mot Haraldssönnene, Sigurðurs nederlag og hvordan han ble tatt til fange. 5) Pininga av Sigurður og hans død. Alle disse hendingene forekommer i islandske beretninger, og i samme rekkefølge.

Det er innlysende at det ville bli for omfattende å ta opp alle Saxos fortellinger. Her får noen eksempler være nok.

1. Hvordan Sigurður slembir kom seg unna.

Gesta Dan., 445⁵⁻¹²

Hkr. III, 299

Siwardus quidam, summæ
audaciæ, post multa et
præclara facinora bellis
edita ab Haraldo Hyberni-
ensi, cuius hostis exsti-
terat, interceptus, cum
navi in alto mergendus
veheretur, quasi funus
suum inferiis præcessurus,
empta de industria potione
remiges oneravit.

...gengu til gestir nokkurir, þar
er Sigurðr var, ok kōlluðu hann
með sér ok tōku skútu nokkura ok
rþoru brot frá býnum...Sigurðr sat
...ok grunaði, at þetta myndi
vera svik...váru þeir kátir ok

31) Gesta Dan., 445⁵-446³² (Saxonis Gesta Danorum, J. Olriks og H. Ræders utg. København 1931).

Quibus exhilaratis, gubernandi potestatem superi beneficii loco potoscit. Ea re impetrata, nautas impensius edere remigium hortatus, cum vehementissimum navigii cursum animadverteret, prolecto gubernaculo, præceps undas insiluit priusque se litori, quam concitata ratis impetum correxisset, restituit.

drukknir ok røru ákafliga ok uggðu fátt...ok steypðisk (þ.e. Sigurður) útan borðs...en skútan renndi fram á langt, ok varð þeim seint at vikja ok löng dvöl ..En Sigurður tók svá langt kaf í brot, at hann var fyrr á landi uppi en þeir hefði snúit skipi sinu eptir honum.

Her er det nødvendig med noen forklaringer. Saxo sier at Sigurður skal ha gjort: "multa et præclara facinora bellis edita", og det samsvarer med Hkr. og Msk., for før han besøkte Haraldur gilli, hadde han reist vidt og bredt, til Jorsal, Skottland og Orkenøyene og kjempet i slag.

Hkr.s tekst er naturligvis svært forkortet her. Samme beretning står i Msk., 411, men samsvarer ikke fullstendig i detaljene. Det er særlig verdt å trekke fram at i Msk. er Sigurður bundet, og det blir ikke fortalt noe om rustningen hans. På grunn av dette faller kappehistorien i Hkr. bort. I Fsk., 342-43 blir det fortalt kort om hvordan Sigurður kom seg unna, og denne teksten ligger nærmere Hkr.s tekst enn Msk.s. Der står kappehistorien, og det tyder på at i dette tilfellet ligger Snorris tekst nærmere den opprinnelige teksten enn Msk.

Saxo sier ikke noe om at to menn skal ha passet Sigurður, og heller ikke at han skal ha kastet seg over bord med dem. Derimot forteller Saxo at Sigurður skal ha stått til rors. Det kommer ikke fram i islandske beretninger.

Saxo ytrer seg ikke om hvorfor Haraldur írski sto Sigurður etter livet, men sier bare at Haraldur var Sigurðurs uvenn. Og Saxo kjente til forholdene, for han tar siden slik til orde: "Magno quoque, quem Haraldus Hyberniensis patrem asciverat, se genitum memorabat". 32) Det er særlig bemerkelsesverdig at Saxo nevner Magnús berfættur som Sigurðurs far like før han begynner å beskrive hvordan Sigurður ble pint, eller i samme sammenheng som Hkr. og Msk. forteller om det.

Selv om man kan vise til enkelt-episoder som er forskjellige, så er konteksten den samme, rekkefølgen i handlinga lik, og det forekommer til og med at ordleggingsmåten ligner.

---

32) Gesta Dan., 446¹⁴⁻¹⁵.

2) Drapet på Haraldur írski. Saxo sier at Sigurður skal ha kommet uventet på Haraldur i byen en natt mens han var sammen med frillen sin, og drepte ham som hevn. 33) Dette stemmer med islandske beretninger som er nøyaktigere enn Saxo. Det skal nevnes at lenge før i sagaen sin har Saxo fortalt om denne hendinga der han omtaler Haraldurs fysiske egenskaper: "Qui si parem animi virtutem a natura traxisset, nequaquam se inter amplexus pelicis æmulo obruendum dedisset". 34) I flg. islandske kilder var Haraldur "ekki vitr maðr", og det er antydnet i Hkr. og Msk. i den sammenhengen som det er snakk om her.

3) Hvordan Magnús blindi blir tatt ut av klosteret. Nordmennene ville ikke ta Sigurður til konge etter drapet på Haraldur gilli. Og fikk han liten støtte i folket. Han hentet da Magnús blindi fra klosteret "ok vænti af þessu sér liðsafla, ok svá gerðisk ok gafsk". 35)

Saxo forteller også at Sigurður skal ha tatt Magnús blindi ut av klosteret for å bruke ham som samlende stridsmerke ("cuius auctoritate et titulo bellum adversum Haraldum subolem susciperetur" 36)

I de neste tre årene fram til han døde i 1139, herjet Sigurður norske bygder og drepte folk. En tid holdt han til på Orkenøyene, i Skottland og i Danmark. Disse krigertoktene til Sigurður forteller ikke Saxo noe om, bortsett fra at han mye lenger ute i beretningen kommer inn på hvordan Sigurður unnslopp i Portør i forbindelse med kong Valdemar Knútssons leidangsferd til Norge i 1169. "Inde ad sinum Porturiam, egregia Siwardi victoria inclitum, ubi scilicet innumeram classem tribus ab eo navigiis subactam ferunt, velificatum est". 37)

Hrst. har fortalt om denne hendinga, men på en litt annen måte: "Hann lá í Portyrju á Lungarössfíðu ok sætti þar skipum, er fóru í Víkina eða Ór, ok rænti. Túnbergsmenn gerðu lið at honum ok kómu á Óvart svá at þeir Sigurðr vǫru á landi ok skiptu fengi sínu. Kom sumt lið ofan at þeim, en þeir lögðu skipum um þvera höfnina. fyrir útan þá. Sigurðr hljóp á skip sitt ok róri út at þeim...ok komsk undan einu skipi, en márt fell af liði hans". 38)

---

33) Gesta Dan., 445¹³⁻¹⁴.

34) Gesta Dan., 368¹⁹⁻²¹.

35) Hkr. III, 304; jfr. Msk., 415.

36) Gesta Dan., 445¹⁸⁻¹⁹.

37) Gesta Dan., 463³¹⁻³².

38) Hkr., III., 309; jfr. Msk., 422-23.

Her er det en viss forskjell, som kan være oppstått ved at Saxo har pyntet på Hrst.s beretning, ikke minst fordi han har skrevet den ned etter minnet lenge etterpå.

4) Slaget ved Holmengrå i 1139. Saxos beretning faller i hovedsak sammen med islandske overleveringer.

Gesta Dan., 445²²⁻³⁰

Msk.

In quo partim cæsis, partim fugientibus sociis, incredibili et præstantiori humanis viribus fortitudine solus aliquamdiu navigium ab hostibus vindicavit. Ad ultimum, compluribus eorum prostratis omnique superstitem multitudinem ad se unum opprimendum undique concurrente, singulari nandi peritia fretus, quamquam hibernum tempus instabat, armis militaribus tectus profundo se credidit atque sub undis, quas hostium cruore consperserat, enatans dubium effecit, maioris audaciæ specimen in puppi præbuerit an inter undas agilitatis ediderit. Siquidem lorica, quo corpus munierat, quo liberius enaret, cum reliqua armatura sub undis sibi detraxit..

Hér fell mikill hluti liðs þeira, því at ekki gekk undan, þat er náð varð...(433).

Nú er at segja frá Sigurði konungi slembi, at uppgöngur tókusk á skip hans, en hann varðisk með miklu ágæti ok veitti mǫrgum mǫnnum skaða. (434).

Hann hafði hlaupit fyr borð, þá er skip hans var hroðit ok steypði brynjunni af sér í kafi, því at hann var manna bǫzt syndr. (435).

Denne gangen er teksten tatt fra Msk. Utdraget på s. 433 er nesten ordrett det samme som i Hkr., og innholdsmessig er det også samsvar med hensyn til de andre hendingene: "Sigurður slembidjárn hljóp á kaf af skipi sínu, þá er hroðit var, ok steypði brynjunni af sér í kafi..". 39)

Saxo nevner noe som ikke står i de tilsvarende kapitlene verken i Msk. eller Hkr. Det er at denne hendinga skjedde på höstparten ("quamquam hibernum tempus instabat"), men Msk., Hkr. og Fsk. sier i en annen sammenheng at slaget sto "nær vetrnóttum".

39) Hkr., III, 317-18.

Man kan ikke lukke øynene for avvik. Msk. og Hkr. gjør rede for hvordan folk skal ha gitt seg til å lete etter Sigurður slembir i båtene og funnet en svømmende mann som de ville drepe. Han tilbød seg å vise dem til Sigurður, bare han fikk beholde livet. Saxo fordobler her og gjør to menn av en. Det primære i denne sammenhengen skjuler seg likevel ikke, for den første, blir det fortalt, er en av Sigurðurs menn, og Saxo nevner ikke hvorfor denne mannen sviker Sigurður.

I islandske kilder kler Sigurður bare av seg brynja. Saxo lar ham ikke ta av seg bare den, men også de andre hærklærne. Saxo nevner ikke at Sigurður skal ha hatt et rødt skjold over seg som viste at det var han, der han svømte. I flg. Saxo er det bare klesdrakten som gjør at folk drar kjensel på Sigurður. Til slutt skal det nevnes at Saxo regner med at alle tre Haraldssønnene, Ingi, Sigurður og Eysteinn, skal ha vært med i slaget ved Holmen-grå.

5. Pininga av Sigurður og hans død.

Gesta Dan., 446¹⁶⁻²⁸

Msk.

Primo siquidem verberibus affectus ac deinde malleorum ictibus artuatim contusus, scilicet ut a cunctis corporis partibus poenæ exactæ viderentur,

non gemitum,
non suspirium edidit, non supplicem aut tristem vocem emisit, denique nullum doloris indicium præbuit, sed quasi in otio psalterium relegens, inter sacras preces et sollemnium verborum nuncupationem spiritum posuit.

.....

..mox extinctum patibulo suffixerunt...

Pá brutu þeir fótleggi hans í sundr með oxar hömrum ok svá handleggi. Ok síðan klufu þeir svörð ok flógu hann ór klæðum sínum ok hýddu hann með svarðsvipum, þar til er svá gørla var skinn af honum sem hann væri fleginn kvíkr. (436)

en svá hefir Hallr sagt, at aldregi brá hann máli sínu heldr en hann sæti á ölbekk milli vina sinna. Hvárki mælti hann þá hæra né lægra né skjálfhendra en vanði hans var til, ok mælti mjök, til þess er hann andaðisk. (438).

ok þat segja menn, at hann syngi salltara, meðan þeir þíndu hann, ok tók þar ávallt til, sem hann hvarf frá..(436)

Ok þá er hann vissi ekki í þenna heim, drógu þeir hann til trés eins ok hengðu hann þar upp. (437).

Her er Msk. enda en gang brukt til sammenligning. Samme fortellinger finnes, med hensyn til emne, i Hkr. Det er klargjørende å tenke over rekkefølgen hendingene har hos Saxo:

1. Sigurður er den eneste gjenlevende på skipet sitt. Han verger seg tappert og feller mange.
2. Da de søker inn på ham, kaster han seg over bord i full rustning.
3. Dette skjer på höstparten.
4. Sigurður er en dyktig svømmer.
5. Han kaster av seg brynje og annen rustning mens han er i vannet.
6. En av mennene hans drar kjensel på ham.
7. Han blir tatt mens han svømmer og ført til uvennene sine.
8. De nekter ham å snakke med prest.
9. Han sier at han er sønn til Magnús, Haraldur írskis (gillis) far.
10. Pininga.
11. Ingen klager. Sinnsro.
12. Han synger Davidssalmer og dør mens han ber bønner.
13. Sigurðurs lik blir hengt i en galge.

Alle disse punktene står i Hkr. og Msk., og i samme rekkefølge. 40)

Man kan neppe dra noen annen konklusjon enn at Saxos fortelling om Sigurður tyder på nært slektskap med Hrst., til tross for enkelte avvik og Saxos personlige stil. Det ser ut til å være et

---

40) Det er verdt å merke seg at det 8. punktet ikke har prosaform i Hkr. og Msk., men det har det derimot i Ivar Ingimundarsons Sigurðarbálkur:

Vildi ganga
gramr til skriptar,
en þvi þjóðkonungr
þeygi náði.

(Msk., 437)

anerkjent syn blant vitenskapsmenn at Saxo bygger på muntlige kilder her. Og man tror at heimelsmannen er norsk. Man regner med at Saxos avvik, hvor små de enn er, støtter dette synet. 41)

Denne forklaringen er ikke sannsynlig. Man må huske at det i hvert fall er gått et halvt århundre fra Sigurður falt til Saxo skriver historien sin. Man trenger ikke å gjøre nøye undersøkelser for å finne ut at den norske hirden så på Sigurður som kongemorder. I hvert fall må man kunne regne med at Saxo knapt hadde lovprist Sigurður slik, hvis han hadde hentet kildematerialet sitt om Sigurður fra andre enn islendinger. Hrst.s og Saxos syn på Sigurður er det samme. 42) Saxo nevner knapt kongemordet, Magnús blindi forsvinner i skyggen av Sigurður, og ting som skjer, blir fortalt for å forherlige ham og lovprise motet og fatningen hans, ansikt til ansikt med døden. Saxo sier bl.a.: "Lykkelige maatte for sand Kirkens Sønner ("religionis alumni") prise sig, om de alle kunde se Døden under Øjne saa modigt som denne Stridsmand". 43) Sigurðurs død skal være forbilde for kirkens tjenere.

Etter å ha lagt merke til de enkelte episodene i innholdet, rekkefølgen i handlingen, tendensen og sist, men ikke minst likhet i ordleggingsmåten - som er stor når det gjelder Saxo - er den eneste rimelige forklaringen den at Saxo må ha benyttet seg av Hrst. direkte eller indirekte.

Sigurður slembir søkte lenge tilflukt i Danmark. I Hrst. ble det fortalt at Sigurður fikk fastslått slektsforholdene sine ved gudsdom, og fem danske biskoper skal ha vært til stede. "Vinir Haralds søgðu, at þat hefði verit svik ok lygi Dana". 44) Danskekongen Eiríkur eimuni bød ut leidangen til Norge i 1137 sammen med Magnús blindi og brente Oslo, men ble slått tilbake. Etter dette var det en tid ufred mellom nordmenn og daner, og det forklarer

---

41) Se bl.a. J. Olrik: Studier over Sakses historiske Kilder. (Dansk) Hist. Tidss. 10. R. II., 118.

42) Selvsagt kan synet på Sigurður slembir variere fra forfatter til forfatter, selv om de henter stoffet sitt fra Hrst. Fsk.s forfatter tar parti for Haraldur gilli og gjør ikke greie for hverken pininga eller Sigurðurs død. Der står det: "Þar fell mikill hluti liðs Sigurðar ok Magnúss" (351). Forklaringen må være den at Fsk.s forfatter er kongetro og unngår teologiske emner og legender (se Indrebø: Fagrskinna (Kristiania 1917), 251-54, 276-77).

43) J. Olrik: Sakses Danesaga IV (København 1909), 80 (overs.); jfr. Gesta Dan., 446 22-23.

44) Hkr. III, 298; jfr. Msk., 408, 412.

hvorfor Sigurður kunne samle folk i Danmark. Det er sagt at til slaget ved Holmengrå skal Sigurður og Magnús blindi ha kommet med tretti skip fra Danmark, "en eptir ina fyrstu hrið flýðu Danir með átján skipum heim suðr. Þá hruðusk skip þeira Sigurðar ok Magnúss" 45) At Sigurður tapte, er med andre ord forklart som en følge av at danene flyktet. Av forståelige grunner nevner ikke Saxo danene: "In quo partim cæsis, partim fugientibus sociis"..."

Ut fra Eiríkur Oddssons heimelsmenn kan man slutte seg til at han må ha hatt adgang til hövdinger og høytstående geistlige. Eiríkur nevner kong Ingis hirdmenn og Guðríður Birgisdóttir, søster til Jón Birgisson, nordmenneses første erkebiskop. I denne forbindelse er det verdt å merke seg at Ketill prófastur er blant Eiríkurs heimelsmenn: "En vinir Sigurðar fóru síðan eptir líkinu ór Danmørku sunnan með skip ok foerðu til Álaborgar ok grófu at Márfukirkju þar í býnum. Svá sagði Eiríki Ketill prófastur, er varðveitti Márfukirkju, at Sigurðr væri þar grafinn". 46)

Denne Ketill døde i 1150 og ble i 1189, på grunn av kristelig levesett, innlemmet i rekken av hellige menn. Det var erkebiskop Absalon som sto bak dette. 47), og det finnes en spesiell fortelling, påttur, om ham (vita og miracula). Den er sannsynligvis skrevet på den tiden han ble erklært hellig. 48) Der kommer det fram at Ketill var domprost ved domkirken i Viborg, og Ålborg hørte da med til dette bispedømmet. Ketill oppholdt seg der en tid, og i flg. Hkr. var Sigurður i Ålborg en vinter. 49) Det blir fortalt om Ketill at han samtidig skal ha drevet med både undervisning og skrivning: "sed miranda preditus gracia duo simul cotidie opera impleuit: pueros docuit et a scribendo manum interim non retraxit". 50)

Mangt kan falle en inn i forbindelse med dette, men her er det ingen grunn til å komme med løse spekulasjoner. Det er klart at det går forbindelseslinjer mellom Eiríkur Oddsson og den danske kirken, og fra Ketill prófastur var det kort vei til biblioteket i Lund, hvor Saxo arbeidet. Innen de kirkelige institusjonene var

---

45) Hkr. III, 316; jfr. Msk., 432, Fsk., 350-51.

46) Hkr. III, 320; jfr. Msk., 438.

47) Se Tue Gad: förnevnte arb., 172-73.

48) Se Sanctvs Ketillvs Confessor, M.Cl.Gertz: Vitae sanctorvm Danorvm (København 1908-12), 260-83.

49) Hkr. III, 311.

50) M.Cl.Gertz: förnevnte arb., 263.

det samarbeid på det kulturelle området, og ventelig var samarbeidet mer effektivt enn man forestiller seg. Og naturligvis må Saxo ha forsøkt å få tak i böker som han mente han kunne ha hjelp av da han skrev sin store danmarkshistorie.

Eiríkur Oddssons bok har vært kjent vidt omkring. Saxo hadde den mellom hendene, likedan forfatteren av Msk., Fsk.s forfatter og Snorri. Sannsynligvis har Karl Jónsson også vært borti den.

Hvis det var hensikten til Eiríkur Oddsson, Ketill prófastur og Sigurður slembidjákns venner å framheve at Sigurður var hellig, så mislyktes det. Sigurður hadde ingen etterkommere eller menn i sin flokk som klarte å ta makten i Norge. Derfor ble han aldri helgen.